

KARMĖLAVOS BALIO BURAČO GIMNAZIJA

Lietuvių kalbos mokytoja metodinikė

VIDA JAKUBAVIČIENĖ

**SAVA IR SVETIMA ALFONSO NYKOS-NILIŪNO
*DIENORAŠČIO FRAGMENTUOSE***

(Skirta 11-12 klasių mokiniams)

KARMĖLAVA, 2012

ĮVADAS

Alfonsas Nyka – Niliūnas gimė 1919 m. liepos mėn. 15 d. Aukštaitijoje, Nemeikščiuose, netoli Utenos. Jo vaikystė prabėgo giminėje, kuri vėliau buvo viena svarbiausių poezijos šaltinių. Viskas čia buvo sava ir brangu: Nemeikščių apylinkės medžiai, paukščiai, ant kalno stovėjęs tėvų namas, slėnis su upeliu, Upe vadinamu.

Skaityti pramoko anksti, tėvo skatinamas. Namuose knygas skaitydavo garsiai.

Pramokęs rusiškai, domėjosi rusų literatūra, vėliau susipažino su Vakarų Europos rašytojais. Vytauto Didžiojo universitete studijavo romanistiką ir filosofiją. Vėliau studijas tęsė savo svajonių mieste Vilniuje. 1942 m. Baigė studijas ir frontui artėjant 1944 m. pasitraukė į Vokietiją. Ten gyveno iki 1949 m., gilindamas studijas Tübingeno ir Freiburgo universitetuose (1946 – 1947), mokytojaudamas Tübingeno lietuvių gimnazijoje (1946 – 1947). 1946 m. pasirodė debiutinis *Praradimo simfonijų* rinkinys.

Vokietijos laikotarpiu, Alfonsas Nyka – Niliūnas šalia tiesioginio darbo ir studijų, dalyvavo išeivijos kultūriniame gyvenime: Bendradarbiavo *Tremties metuose* ir *Aiduose*, išspausdino pluoštą originalios poezijos ir vertimų. *Aiduose* paskelbė literatūros kritikos straipsnių Nepriklausomybės periodo temomis.

1949 m. atvyko į Ameriką. Čia gyveno Baltimorėje. Ir Amerikoje toliau dalyvavo išeivijos kultūriniame gyvenime: rašė *Aiduose*, buvo vienas iš *Literatūros lankų* redaktorių, rašė kritikos straipsnius ir recenzijas, „kartais polemizavo, pasisakydamas prieš dirbtinį poezijos supatriotinimą ir prieš pernelyg atlaidžią išeivijos literatūros kritiką.“¹ Jo kritikos žodis įžvalgus, bet kartu ir neatlaidus.

Sustojus *Literatūros lankams*, poetas kurį laiką bendradarbiavo *Aiduose*, rašė straipsnių *Lietuvių enciklopedijoje*, iki 1984 m. Dirbo Kongreso bibliotekoj Vašingtone. Daug laiko skyrė vertimams ir kūrybai.

„Ne, suprasti Nyką nėra taip paprasta.“ Taip išsitarė kritikas J.Blekaitis, „Metmenų“ žurnale (Nr. 49), kur pateikė daug paties poeto pasisakymų ir minčių apie jo kūrybą. Išeivijos kritikė V.Skrupskelytė sako, kad poetas pasirinko laisvesnę formą, filisofinius apmąstymus. Kiekvieno rinkinio pavadinimas reikalauja atskiro paaiškinimo. Vienas žodis lietuviškas, kitas ne. Atsiranda platesnis prasmės laukas, egzistencinės būsenos ir kultūros sąsajos.

---

¹Skrupskelytė, V., str. *Alfonsas Nyka – Niliūnas*, Lietuvių egzodo literatūra, V., 1997, p.390.

Alfonsas Nyka – Niliūnas priklauso „Žemės“ poetų kartai. „Žemininkų“ poezijai buvo leista išgyventi itin didelį žmogiškosios būties spektrą – nuo šviesių pragiedrulių vaikystės vizijose iki pačių sunkiausių žmogaus buvimo žemėje pagrindų.“¹

Vaikystės prisiminimai ir sunkiausi gyvenimo momentai atsispindi ne tik A.Nykos – Niliūno poezijoje, bet ir jo dienoraštyje. 1998 metais Čikagoje buvo išleista A.Nykos – Niliūno knyga *Dienoraščio fragmentai*. 2002 metais papildytą leidimą išleido Baltos lankos.

Mano darbo tikslas:

Parodyti, kas yra sava ir svetima poeto dienoraščiuose.

Darbo uždaviniai:

1. supažindinti su kai kuriais poeto gyvenimo momentais nuo 1938 – 1967 metų.
2. parodyti poeto santykį su gyvenimu ir savimi, kas poetui buvo sava ir svetima.

Savo darbe bandau parodyti, kaip keičiasi poeto požiūris į gyvenimą, namus ir vertybes iki karo, pasitraukus į Vakarus ir dar vėlesniu laikotarpiu. Bandau rasti tuos pasisakymus, kurie pagrįstų tai, kas poetui yra sava ir svetima. Darbo pabaigoje apibendrinu ir padarau išvadas.

---

¹Balsevičiūtė, V., *Naujosios lyrikos semantika*, V., 1994, p. 20.

Dabartinės lietuvių kalbos žodyne parašyta: dienoraštis – tai tam tikroje knygoje ar sąsiuvinyje rašomi dienos reikalų ar įspūdžių užrašai. Alfonsas Nyka – Niliūnas autoriaus pastaboje rašo: „tai laiko akimirkų padiktuoti įspūdžiai, ne akmenyje iškaltos nuomonės; viskas čia tik užrašoma, ne dėstoma; viskas paremta ne tiek etine, kiek estetinė logika; viskas rašyta tik sau.“

Dienoraščio fragmentai apima visai menką istorijos atkarpą, tačiau be galo ilgą žmogaus gyvenimo laikotarpį. Į šį laikotarpį telpa nerūpestinga vaikystė „kuomet tik gyvenau, kuomet suaugusiųjų pasaulis neturėjo jokios prasmės ir kuomet stengiausi visko per greit nesuprasti“ (p. 37), studijų metai, namų praradimas, kitų atradimas, būtinybė pripažinti, kas yra sava ir svetima.

„*Dienoraščio fragmentus* galima pavadinti ilga kelione į save.“⁴¹ Tai ilga kelionė pasaulyje ir laike. Dienoraštis prasideda įrašu, darytu 1938 metais Nemeikščiuose. Tai grįžimo į namus aprašymas. „Kieme nykiai švokštė liepos ir tamsūs langai sekė mano judesius.<...> Pasakiau, kad tai aš, ir staiga viskas pasikeitė: sužibo langai, dingo nakties statika ir dar kartą prasidėjo iškilminga grįžimo šventė, verta viso gyvenimo.“ Ir kiek dar bus tokių sugrįžimų į savus namus, kur iki skausmo viskas pažištama ir sava: pievos, „eisiu laukais, ieškodamas tiesos, kurios tiek daug paliko vaikystė“, medžiai, lieptas, „kurį man būtinai reikia pereiti, nuolatiniai namų gyventojai: lėktuviukas ir aš.“ (p. 11) Bus paprastų sugrįžimų: „tik vakar grįžau, bet jau spėjau įleisti šaknis ir jaučiuosi lyg niekad niekur nebūčiau iš namų kojos kėlęs. Vėl viskas yra mano ir aš esu visko.“ (p. 39) Bus pavargusio žmogaus sugrįžimas: „Deduosi daiktus, rytoj išvažiuoju namo. Jaučiuosi pavargęs, miesto vandeniui nebenuplaujamomis dulkėmis apneštas.“

„Karas! Šis žodis ir jo realybė <...> man visuomet kėlė kažkokį mistinį šurpą.“ Prasideda išvežimai; „nuotaika universitete kažkuo primena sunkiausias epidemijos dienas.“ Iš įrašo dienoraštyje jaučiame poeto jaudulį, skausmą ir rūpestį dėl savo tautiečių: „Ar ne gėda gyventi, ar ne gėda bejėgiškai tylėti, kuomet kiti mano ir tavo – niekieno – neginami miršta?“ Jis savas jiems visiems.

Po tokių įvykių ir išgyvenimų dar vienas sugrįžimas į namus, kurį lydi vienintelis sakinytis dienoraštyje: „Namie. Banguojantys rugių laukai ir bičių pilnas oras.“ Ir tik po mėnesio seks kitas įrašas: „Vis dar negaliu pasisotinti „sugrįžimo duona“, jutimu, kad esu namie, Nemeikščiuose, kad tai Utenos, ne Šv. Jokūbo Vilniuje varpai.“

Grėsmė. Jos akivaizdoje poeto namais tampa Lietuva. „Lietuvai aš negaliu būti nei neutralus, nei objektyvus, nes tai mano oras, kuriuo kvėpuoju, mano kūnas ir kraujas.“ Poetas

susitapatina su Lietuva .

„Karo veiksmų „orkestrui“ kaskart vis grėsmingiau artėjant“ prie Vilniaus, A.Nyka – Niliūnas nusprendžia pasitraukti į Vakarų. Paties apsisprendimo palikti namus dienoraštyje nėra.

Ir pirmą kartą „Dienoraštyje...“ parašomas žodis *svetimas*. Poetas atsiduria Sargėnuose ir gyvena pas svetimus žmones. „Jaučiuosi kažkaip nejaukiai: svetimas ir tolimas visiems, nelyginant gegužiukas svetimam lizde.“ (p.87) Nuo šios akimirkos pradeda keistis „Dienoraštyje...“ minimi vietovardžiai.

Pasaulio „žemėlapis“ „Dienoraščio...“ pradžioje: Nemeikščiai, Utena, Kaunas, vėliau Vilnius. „Pagaliau Vilnius mūsų! Eidamas gatve <...> galvojau: dingo tas nuolatinis ir visur esantis skausmas, sekęs mane nuo pat vaikystės, staiga užgijo ta nuolat maudžianti žaizda, kuri nuodijo mano gyvenimą ir dėl kurios aš visą laiką jaučiausi įžeistas.“ (p.25) Po kelių metų vėl grįžimas į Kauną. Vėliau Sargėnai, Butvilonys, Veliuona, vienkiemis prie Mėtuvos, Skirsnemunė, Tauragė... „Ruošiamės bėgti.“ (p.97) Kitas įrašas „Dienoraštyje...“ jau rašytas Königsberge. Naujų vietovardžių virtinė tęsiasi. Tilžė. Tačiau mes vėl galime vartoti sąvoką „savas“, vėl galim kalbėti apie grįžimą į namus: „Kone visos vaikystės knygos buvo pažymėtos šio miesto vardu. Ir aš vos ne vos išsilaikiau neapsiverkęs.“ Elbingas, ir vėl grįžimas į namus, bet jau visai kitoks. Sugrįžimas sapne. „Namas atrodė svetimas ir niekad nematytas, bet aš gerai žinojau, kad tai *mūsų* namas Nemeikščiuose.<...> Kambario erdvėje viešpatavo *kito* pasaulio nuotaika.“

Kito pasaulio nuotaika viešpatavo ir realybėje. Toliau tęsėsi naujų miestų pavadinimų sąrašas. Pagaliau poetas apsisloja ilgesniam laikui. Jis čia gyvena ir savo būstą pavadina namais.

Pirmą kartą „Dienoraštyje...“ sušmėžuoja žodžiai „nėra kas veikti.“ (p. 109) Šalia šių žodžių galima rasti ir naują svetimumo variantą: „Pirmos gyvenime Kūčios ne namie ir ne su savais.<...> vaikščiodavau laukuose, negalėdamas savyje sutalpinti džiaugsmo, kurs tryško iš namų, iš dangaus ir iš žemės.“

Prasideda susitikimai su pažįstamais žmonėmis ir draugais. Gyvenimas eina. Reikia spręsti buitinius rūpesčius, reikia galvoti apie ateitį. Tačiau šie dalykai ir netgi bendravimas negali priversti žmogaus pasijusti savu. „Keliaudami žmonės keistai suartėja ir pasidaro be galo atviri. Gaila, kad negalėjau jam atsakyti tuo pačiu.“ (p. 129)

„Grįžau „namo“. Aalene dabar tuščia, svetima ir nyku. <...>Viskas sava liko Nemeikščiuose.“ Pirmą kartą „Dienoraštyje...“ poetas taip aiškiai suskirsto, kas yra sava ir kas yra svetima. Pirmą ir paskutinį kartą žodis namai kabutėse. Nuo dabar vis daugės susitaikymo su

esama padėtim ženklų. Bet nuo dabar prasideda ištisi lyginimai. Lyginama viskas, kas yra čia, su tuo, kas buvo ten, aname gyvenime. Poetas lygina viską: supančią aplinką, žmones. „Buvau pavargęs, nes visą dieną praleidau besibastydamas panekarėm, kur žolė lygiai tokia pati kaip Nemeikščiuose.“ (p. 133) Dar be galo stiprūs prisiminimai, todėl jie iškyla nuo bet kokios užuominos ir labai ryškiai. „Šiąnakt, einant iš studentų pasilinksminimo, mano sąmonėj staiga beveik paliečiamai ryškiai iškilo viena naktis Vilniuje.“ (p. 139) „Lyja. Rausvai geltoni medžiai prie kanalo šiandien man duriančiai priminė pakluonės klevus Nemeikščiuose.“ (p. 140) Ir tie prisiminimai tik pagilina svetimumo jausmą: „Antros Vėlinės svetur. Pirmųjų (Berlyne) nė nepastebėjau – taip viskas ten buvo nauja, neįprasta ir svetima.“ (p. 143)

Laikas užgydo visas žaizdas. Tai banalu, bet tiesa. Bet koks skausmas tampa pakenčiamas. Žmogus išmoksta bent retkarčiais neprisileisti arčiau kaip per ištiestą ranką savo minčių. Ir A. Nykos – Niliūno dienoraštyje tarpai tarp įvairiausiai pavidalais iškylančių namų didėja. Vis dažniau skaitom apie nuveiktus darbus, apie tai, ką reikia nuveikti. Vis dažniau sužinom jį supančių žmonių vardus, apie jų rūpesčius.

Dabar tie grįžimai namo virsta eilėmis. Sapnas apie dainuojančią motiną virto eilėraščiu *Laivas mano motinos akyse*. „Dabar man vis labiau sužeidžiančiai ir įvairiomis formomis vaidenasi pastoralinis namo grįžimo džiaugsmas.“ Ir čia pat parašytas eilėraščio *Grįžimas naktį* posmelis.

1998 metais pirmą kartą po 1944 metų poetas atvyksta į Lietuvą. Vasario 9 d. A. Nyka – Niliūnas pasakė: „Nevadinkite manęs išėiviū, nes aš visą laiką gyvenau namie.“ Tačiau jo „Dienoraštyje...“ randame tokias eilutes; „Visas ligšiolinis mano gyvenimas susidėjo iš (tikrų arba išgalvotų) kelionių ir grįžimų, išėjimų ir parėjimų. Visuomet namo arba iš namų.“ (p. 135) Ir taip visą gyvenimą iš sąmonės kils nauji namų vaizdai ir prisiminimai. 1974 metais „Atsiminimų opiumas: vasara, atostogos, Nemeikščiai.“ Poetui ir pačiam kartais keisti iš praeities iškilę prisiminimai. „Staiga atgautas prarasto laiko fragmentas iš 1937 metų rudens.“ (p. 517)

Peržvelgus visus šiuos įrašus „Dienoraštyje...“ galima pasakyti, kad poetas „dvasinius namus susikūrė svetur“¹, tačiau savas jis jautėsi tik Nemeikščiuose, kurių vaizdas jį lydėjo visą gyvenimą.

Kaip jau minėjau, dienoraštis tai kelionė ne tik per pasaulį, bet ir laike. „Dienoraštyje...“ jaučiamas ir poeto santykis su laiku. Tas santykis labai įvairus. Vienoks jis

---

¹Antanaitis, A., str. *Ilga kelionė į save*, Metai, 1999, Nr. 1, p.141.

jaunystėje Nemeikščiuose, kitoks atsiradus karo grėsmei, dar kitoks svetimame krašte.

Irašas Nemeikščiuose: „Bet laikas buvo toks tobulai pilnas, taip nepakartojamai užpildytas tuo, ką būtų galima pavadinti absoliučiai tikru ir betarpišku paprastos, bet kartu ir neaprepiamai gilios ir plačios kasdienybės išgyvenimu.“ (p. 98) Namuose laiką skaičiavo be galo „savas“ laikrodžio tiksėjimas. Šis laikrodys „gerokai pakrypęs į kairę“ net ir sapne jau esant svetimame krašte buvo savų namų ženklas. Nuolat keliaujant laikas gali būti ir toks: „Paskutinių dienų kelionėse beveik visai praradau laiko nuovoką.“ (p. 117) Neresheime parašytas toks sakinytis: „Viršuj, kaip veidrodžio atspindy, buvo visiškai kitas pasaulis, kuriame ir vėl egzistavo karo iš visur kitur išguita tradicinė laiko sąvoka.“ (p. 125) Gyvenant svetur keičiasi ir poeto sntykis su laiku. „Kaip Lietuvijoje viskas buvo atvira<...>, taip čia viskas uždara, ne tik erdvė, bet ir laikas.“ (p. 136) Laikas gali užgriūti ir sunkiu akmeniu. „Nubudus rytą – plūduriavimo jausmas laiko papėdėje, kuris kaip didžiulė, nįsiskverbiamas akmens masė dunkso prieš mane.“ (p. 137) Ir laikas gali būti įvairiai matuojamas: „džiaugsmas neturi trukmės kaip skausmas.“ (p. 143) Laikas tai ir metų laikai. Ruduo – tai „įsiklausymo į save ir įsižiūrėjimo į viską laikas.“ (p. 187) Ilgesys gali būti matuojamas laiku. „Viskas man skauda, viskas – pavasaris, vasara, ruduo, žiema.“ (p. 189)

Tai toks laikas poeto dienraštyje: savas ir svetimasis, sąjungininkas ir priešas.

Dar vienas labai svarbus dalykas poeto gyvenime – tai gamta. Labai daug gamtos aprašymų „Dienoraščio...“ pradžioje. Taip smulkiai aprašytos tėviškės apylinkės, kad galima būtų nutapyti paveikslą. „Atsimenu save ant aukšto upės kranto;

Žiūrėjo į mane liūdni pavasario laukai,

Dainuodami man dainą nesuprantamą,-

Ir malūnėlį prie vandens atsinešė vaikai.“ (p. 14)

Tėviškėje jis pažįsta kiekvieną medį, žolę, gėlę. Jis žino, kad gėlės gražios tik gamtoje. Jam savas „tyvuliuojantis plaukiančių rugių laukas“, pažįstamas „pilnas keisčiausių sąskambių ir svaigulio oras.“ Apie gamtą jis sako: „nieko kita nereikėjo ir niekas kita neturėjo prasmės.“ (p. 9) „Gyventi taip ir niekad kitaip, kitoje vietoje ir kitoje vienatvėje.“ Poetui vienatvė buvo savas ir gerai pažįstamas jausmas. Jam reikėjo vienatvės, todėl jis tiel laiko praleisdavo gamtoje. „Dienoraštyje...“ yra įvairiausių gamtos aprašymų. „Jau gerokai įrudenėję. Oras bliaukia kaip medus.“ (p. 15) Trukdo miegoti tirštos miglos virš Kryželių pievos, ir plūduriuojantis raudonas mėnulis. „Žinau, kad negreit pradėsiu skaityti, nes dabar aš esu visas ir tikrai gyvenu.“ (p. 19)

Rugsėjis, ruduo, karo nuojauta ir įrašas: „Rudenį visi daikatai mane žeidžia. Kartais ištisas dienas ieškau savęs.“ Keičiasi metų laikai, keičia apdarą gamta ir „pūtė stiprus, iš balso man gerai pažįstamas vėjas.“ Pavasarį vėjas kitoks; „stiprus, raumeningas, viską draskantis ir glamžantis vėjas.“ O „rugpjūtis yra nuostabiausias mėnuo Nemeikščiuose.“

Karui artėjant įsiviešpatauja „keistai nereali nuotaika“. Tačiau „vasaros imperija pačiame galybės zenite. Koks ciniškai išmintingas gamtos abejingumas žmogiškiems rūpesčiams.“(p. 77) Kol savos erdvės riba neperžengta, „oras pasakiškai gražus. Naktys tokios didelės, plačios ir žvaigždėtos.“ Ir staiga: „išstovėjau prie lango, stebėdamas blyškios rudens saulės nušviestas ir kažkaip lietuviškai pilkas Pomeranijos lygumas.“ Vėliau bus keletas įrašų su žodžiais „oras nuostabiai gražus“, visur kitur bus pasakyta „beveik kaip Aukštaitijoje, lygiai tokia kaip Nemeikščiuose.“ Jeigu nėra dialogo su gamta, nėra dialogo ir su savim. „Jaučiuosi lyg gyvenčiau absoliučiai vienas: šalia visų ir šalia visko.“ Nemeikščiuose dialogas su gamta buvo visada. O dabar poetas bastosi gatvėse ir užmiesčio laukuose, „negalėdamas išvaikščioti nervus dirginančio ilgesio.“ (p. 165)

Ir jau Amerikoje rašytose eilutėse atvirai rašoma apie gamtą, jog ji svetima. „Lapų kritimo ritmas ir neskausmingas liūdesys. Bet tai ne mano lapai krinta.<...> Staiga supratau, kad čia nesvarbu, kas vyksta gamtoje (Vokietijoje dar buvo svarbu), kad aš joje nedalyvauju ir esu tik abejingas žiūrovas.“ (p. 329) Jeigu žmogus turėtų galią pamiršti, gal nebūtų taip skaudu: „lauke pradeda snigti, bet kažkaip šaltai ir nedraugiškai; ne snaigėmis, bet abejinga ir nieko man nesakančia materija, - mirusiomis snaigėmis, kurios kažkada buvo šiltos ir skambančios.“

Ir po daugelio metų parašyti žodžiai: „Utena man buvo ne miestas, bet gamtovaizdžio dalis, mano kūnas ir kraujas.“ Apie naujus namus ir jų apylinkes tokių žodžių „Dienoraštyje...“ nėra.

Nors poetas ir prašė nelaikyti jo išeiviu, nes jis visą laiką gyveno namuose, tačiau iš „Dienoraščio...“ puslapių dvelkia ilgesys. Prasiskverbia nostalgija – ne vien prabėgusioms jaunystės dienoms, vietoms, kurios liko toli ir kur nebegalima pabūti, bet ir „dvasiai, kuri nebesupa naujajame gyvenime, - poetas verčiamas užsidaryti, įkvėpimo šaltinių ieškoti daugiausia savo dvasinėse refleksijose.“¹

A.Nyka – Niliūnas buvo ir yra toli nuo politikos. Okupuotos Lietuvos problemos, lūkesčiai, skausmai ir viltys „Dienoraštyje...“ atsispindi tarsi probėgšmais. Jam svetima politika.

---

¹Antanaitis, A., str. *Ilga kelionė į save*, Metai, 1999, Nr. 1, p. 142.

„Dienoraštyje...“ yra studijų laikų įrašas. „Nuvertus buožių ir eksploatatorių valdžią ir atsivėrus platesniems horizontams darbo liaudžiai, bendrabutyje atsirado naujų gyventojų.<...>studentiniame gyvenime kas anksčiau buvo „nieks“, tas dabar tapo „viskuo“. Tai labai drąsus tuo laiku įrašas, bet jų yra labai nedaug. Universitete įsisteigusį ateitininkų būrelį jis tiesiai vadina bedieviais. Yra ir pranašiški 1944 metais rašyti žodžiai, kurie patvirtina, kad jam rūpi tautos likimas ir kad jis susitapatina su tauta. „Bet atrodo, kad neilgai trukus mums, visai mūsų tautai, vėl reikės išmokti vilku ar lape ilgus metus gyventi tautos be valstybės gyvenimą ir išlikti.“ (p. 71) „Mano patriotizmas. Lietuvai aš negaliu būti nei neutralus, nei objektyvus, nes tai mano oras, kuriuo kvėpuoju, mano kūnas ir kraujas.“ (p. 75) Ir dar vienas poeto prisiminimas apie literatūrinį vakarą, kuriame jis skaitė S.Nėries verstas eiles. Po šio vakaro V.Krėvė jam pasakė, kad nesaugu tokiu metu sudeginti savo stogą. Ir jokių paties Nykos – Niliūno komentarų. Tai ir įrodo, jog poezija, jo manymu, nieko bendra su politika neturi.

„Dienoraštis...“ pavadintas fragmentais. Biografinė prasme tai iš tikrųjų yra gyvenimo nuotrupos. Jame nėra ilgų buitinių aprašymų, pedantiško kiekvienos dienos įvykių fiksavimo. „Dienoraštyje...“ nėra netgi labai svarbių poeto gyvenomo momentų, tokių kaip vedybos. Bet iš tų įrašų mes galime manyti, kas poetui yra svarbiausia. Tai ir studijos, pasitraukimas iš Lietuvos, gyvenimas Vokietijoje. Tačiau patys svarbiausi yra „maži pasaulio stebuklai, kurių sukelti formuojasi spalvingiausi jo jausmo ir minties mozaikos fragmentai, sudarantys vieno gyvenimo stebuklą, galbūt pirmiausia suvokiamą kaip minties stebuklą.“¹

Tie maži stebuklai patys įvairiausi, bet jie labiausiai ir atskleidžia, kaip poetas suvokia pasaulį, patį save, kaip jis žvelgia į laiką, kas jo gyvenime sava ir priimtina, kas jam yra svetima ir kam jis pats jaučiasi svetimas.

Koks poeto santykis su Dievu? „Įeinu į tuščias bažnyčias, pasėdžiu klaupkose. Ir tatau man padeda atgauti dvasinę pusiausvyrą ir vėl susitaikyti su pačiu savimi.“ (p. 31) Poetas Dievo ieško ir gyvenime, ir kūryboje. „Vaikystėje aš buvau bešmokštą mylėti Dievą. Bet viską nepataisomai sugriovė žinia, kad reikia jo ir bijoti. Kaip aš galėjau mylėti tą, kurio reikia bijoti?“ (p. 147) „Dievo ieškojimas. O gal greičiau bandymas ištrūkti?“ 9p. 191) Dievo buvimą stengėsi patvirtinti abejodamas. „Dievas yra žodis, bet žodis nėra Dievas. Žodžiai esame mes – aš ir mano pasaulis.“

---

¹Antanaitis, a., str. *Ilga kelionė į save*, Metai, 1999, Nr. 1, p. 143.

„Dienoraštyje..“ yra įrašyta daug žinomų vardų. Daugybė per gyvenimą sutiktų žmonių poeto buvo vertinama įvairiai ir dažniausiai gana kritiškai. Taip jis vertino ir kai kuriuos menininkus. „Bet vis tiek man Čiurlionis kažkaip svetimas: pernelyg bekūnis, be daiktų gyvybės, be realybės skonio ir kvapo.“ Pastebėdavo ir draugų ydas, bet dėl to mylėjo juos nė kiek nemažiau.

Labai artimas ir savas poetui žinių troškulys. „Aš noriu žinoti dėl paties žinojimo, vienas, sau, ne dalintis žinojimu, bet mėgautis.“ Jam viskas įdomu. Gyvendamas Vokietijoje stengėsi kuo daugiau pamatyti ir sužinoti.

Vienatvės jausmas buvo savas dar Nemeikščiuose, savas jis ir vėliau. „Aš pats gyvenu vienas, džiaugiuosi įsiliepsnojusios vasaros tyła vienas ir vaikštau vienas vienišomis vietomis.“ Ir tai, kas poetui svarbiausia: „Mirti, mylėti, melstis ir Dievo ieškoti gali tik vienas.“ (p.133) Vienatvę lydi ilgesys ir liūdesys. Šie jausmai poetui taip pat savi. „Medžiai. Nemeikščiuose visi mano medžiai buvo skirtingi kaip žmonės. Jie buvo kitoki skirtingais metų laikais.<...>Vienaip šlamėjo liepos, kitaip užė beržai...“ (p. 47) Vienatvė siejasi ir su mirtim. Net ir mirtis poetui nesvetima. „Mirtis turėtų būti panaši į atsisveikinimą, kuomet staiga sugrįžta nenugalimas noras nebesiskirti.“ (p.159)

Pasklaidžius „Dienoraštį...“ galima teigti, kad poetas svetimas jautėsi Amerikoje. Galima teigti, kad jam svetimas neapykantos jausmas. „Vis dėlto pastebiu vieną aiškų „trūkumą“ – nepajėgimą ko nors neapkęsti.<...> nerandu nieko, ko būčiau tikrai kada nors neapkentęs arba dabar ko neapkęščiau.“ (p. 167) Svetimas jam ir garbės troškimo jausmas. „Pats premijų įteikimas, bent man, labiau paskutines eiles mėgstančiam žmogui, buvo nejaukiai groteskiška komedija.“ (p. 175) Niekur dienoraštyje neradau sureikšminto savo visuomeninio darbo. Yra įrašų ir apie knygos išleidimą Vokietijoje, apie darbą žurnaluose, prie Žemės antologijos, bet tie įrašai tokie, lyg būtų rašoma apie pačius paprasčiausius dalykus.

Ir visa tai, kas svetima, vainikuoja žodžiai: „ilgai ir be jokio tikslo vaikščiojau gatvėmis, be perstojo sunkiai galvodamas ir ieškodamas atsakymo į nuolat mane kankinantį klausimą: kodėl aš sulaužiau krauju pasirašytą vaikystės sutartį ir visus juos vienus palikau? Viskas čia svetima: kraštas, gatvės, namai, medžiai, žmonės, ir aš jaučiuosi lyg tas svetimumas būtų kerštas už mano išdavystę.“ Ir tą svetimumo jausmą sustiprina ir kaltės jausmas. Po daugelio metų „Dienoraštyje įrašyti žodžiai: „Ir mane staiga nusmelkia pirmą kartą išgyventa patirtis, <...> kad aš gyvenau šalia jos (motinos), paskendęs savo parazitiškai egoistinėje būtyje, nė

nebandydamas suprasti, ko ji siekė, kokios buvo jos svajonės, ko ji sėdėdama po Šv. Jono paveikslu, šypsodavosi arba verkėdavo.“ (p. 607)

Apibendrinant galima pasakyti, kad A.Nykos – Niliūno „Dienoraščio fragmentai“ – tai knyga apie žmogaus gyvenimą, prasidedantį vaikystėje, iš vaikystės išeinantį, vaikystėje gaunantį įkvėpimo. Apie gamtos paprastumą ir jos šaknis, kurios ir tolimame krašte matina žmogų gimtosios žemės syvais ir leidžia jam pasakyti, kad jis visada gyveno namuose. „Aš tiesiog fiziškai girdžiu, kaip kukčioja langinės, vaikystės vakarais man neišsprendę skausmo mįslės amžinos.“ (p.92) Apie gyvenimą, kuris netsako į klausimus. Vaikystė, gamta, tėviškė, knyga tampa būties pagrindu. Pradžią pradžia Nemeikščiuose išugdė mąstytoją, kurio jokios amerikos nebegali pakeisti. Nei pasaulis jo, nei jis pasaulio nepakeičia ir nebando keisti: „išsijungti iš supančio pasaulio (kuris dabar man atrodo kažkur už manęs visiškai kitame erdvės ir laiko plane, nerealus ir vienamatis kaip teatro dekoracijos) ir įsijungti į amžinai ir viskam abejingai vykstantį procesą...“ (p.99) Kiekvieno žmogaus gyvenimas yra nepakartojamas. Tuo įsitikinome ir skaitydami „Dienoraščio fragmentus“. Čia nėra bruzdesio ir nepaprastų siekių: „...ar aš kada norėjau būti laimingas? Laimingas? Niekad. Aš norėjau tik gyventi. Vienas, visas, savyje ir su savim.“ (p. 401)

A.Nykos – Niliūno pasaulis pilnas pajautų, idėjų, minties virsmo. Tačiau kiekviena pajauta yra tik akimirkos tiesa. Ji yra trumpa ir labai asmeninė.

Naudota literatūra

1. Alfonsas Nyka – Niliūnas, *Dienoraščio fragmentai 1938 - 1975*, V., 2002.
2. Alfonsas Nyka – Niliūnas, *Dienoraščio fragmentai 1976 – 2000*, V., 2002.
3. Balsevičiūtė, V., *Naujosios lyrikos semantika*, V., 1994.
4. Antanaitis, A., str. *Ilga kelionė į save*, *Metai*, Nr. 1, 1999
5. Girnius, J., Str., *Žmogaus prasmės žemėje poezija*, *Žemė*, V., 1991.
6. Skrupskelytė, V., *Alfonsas Nyka – Niliūnas*, Lietuvių egzodo literatūra, V., 1997.